

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
VEFATININ 100. YILINDA
ALİ EMİRİ ÖZEL SAYISI
YIL 10, EYLÜL 2024

Doç. Dr. Bilal ELBİR

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Manisa/TÜRKİYE
bilal.elbir@hotmail.com

ORCID

Karden KARAKOÇ

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
Niğde/TÜRKİYE
kardenkarakoc@yandex.com

ORCID

**BİYOĞRAFİK KAYNAKLARA
GÖRE ALAŞEHİRLİ DİVAN
ŞAİRLERİ**

ACCORDING TO BIOGRAPHICAL
SOURCES, DIVAN POETS FROM
ALAŞEHİR

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Yükleme Tarihi: 15.05.2024

Kabul Tarihi: 01.08.2024

Yayımlanma Tarihi: 30.09.2024

Article Information: Research Article

Received Date: 15.05.2024

Accepted Date: 01.08.2024

Date Published: 30.09.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.

This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Elbir, Bilal-Karakoç, Karden. "Biyografik Kaynaklara Göre Alaşehirli Divan Şairleri". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]* Vefatının 100. Yılında Ali Emîrî Özel Sayısı, (Eylül 2024), 356-373.

Elbir, Bilal-Karakoç, Karden. "According to Biographical Sources, Divan Poets From Alaşehir". *Hikmet-Journal of Academic Literature* Special Issue on the 100th Anniversary of Ali Emîrî's Death, (September 2024), 356-373.

10.28981/hikmet.1484441

Yayımlanan makalelerde Araştırma ve Yayın Etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'ün Editör ve Yazarlar için yayımlamış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.

Doç. Dr. Bilal ELBİR

Karden KARAKOÇ

BİYOGRAFİK KAYNAKLARA GÖRE ALAŞEHİRLİ DİVAN ŞAİRLERİ

ACCORDING TO BIOGRAPHICAL SOURCES, DIVAN POETS FROM ALAŞEHİR

ÖZ

Alaşehir; verimli toprakları, jeopolitik konumunun etkisiyle eski çağlardan beri yerleşim yeri olmuş ve birçok medeniyete başkılık etmiştir. Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasıyla başlayan süreçte Türkmenlerden Alaşehir civarlarına yerleşen olmuş ve Selçuklular ilçeyi ele geçirmek için mücadeleler vermiştir. Alaşehir, tam olarak Yıldırım Bayezid zamanında Osmanlı hâkimiyetine geçmiş ve Osmanlı döneminde önemli sancaklardan olan Saruhan (Manisa) ve Aydın vilayetine bağlı kalmıştır. Alaşehir'in jeopolitik konumunun yanında kültürel ve edebi konumu da incelenmeye değerdir.

Biyografik kaynaklarda Alaşehirli olarak tanıtılan Veysî, Makâlî (2), Kâdî, Zârî, Tâ'ib, Sa'îd, Kudsî, Abdî mahlaslı dokuz divan şairi vardır. Bu şairlerden Veysî, Makâlî ve Kâdî mahlaslı şairler divan, mesnevî münşeat vb. eserleri sayesinde tez, makale, bildiri gibi akademik çalışmalara konu olmaları bakımından ismi zikredilen diğer şairlere göre daha çok tanınmaktadır. Bu çalışmada daha önce çeşitli çalışmalara konu olan Veysî, Makâlî, Kâdî mahlaslı şairler kısaca tanıtılmış ve bu şairler hakkında diğer çalışmalarda olmayan bazı tespitlere yer verilmiştir. Biyografik kaynaklarda Alaşehirli olarak kayıtlı olan, hayatları ve eserleri hakkında kısıtlı bilgilerin bulunduğu Zârî, Tâ'ib, Sa'îd, Kudsî, Abdî mahlaslı beş şair hakkında ise ulaşılan tüm bilgilere ve bu şairlerin şiirlerinden örneklerle yer verilerek söz konusu şairler üzerine bazı tespitlerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alaşehir, Veysî, Makâlî, Kâdî, Zârî, Tâ'ib, Sa'îd, Kudsî, Abdî.

ABSTRACT

Alaşehir, with its fertile lands and strategic location, has been a settlement since ancient times and has been the cradle of many civilizations. With the opening of Anatolia's gates to the Turks, Turkmen settlers arrived in the vicinity of Alaşehir, and the Seljuks struggled to seize the district. Alaşehir came under full Ottoman rule during the reign of Yıldırım Bayezid and remained part of the important Sanjak of Saruhan (Manisa) and the Aydın province during the Ottoman period. In addition to Alaşehir's geopolitical location, its cultural and literary location is also worth examining.

According to biographical sources, there are nine divan poets known as Alaşehirli: Veysî, Makâlî (2), Kâdî, Zârî, Tâ'ib, Sa'îd, Kudsî, and Abdî. Among these poets, Veysî, Makâlî, and Kâdî, with their divan, mesnevî, and other works, have been more recognized in academic studies such as theses, articles, and presentations compared to other poets. In this study, Veysî, Makâlî, and Kâdî, who have been the subject of various works before, are briefly introduced, and some findings not mentioned in other studies are presented. For the five poets registered as Alaşehirli in biographical sources, namely Zârî, Tâ'ib, Sa'îd, Kudsî, and Abdî, who have limited information about their lives and works, all available information and samples of their poetry are provided, and some observations are made about these poets.

Keywords: Alaşehir, Veysî, Makâlî, Kâdî, Zârî, Tâ'ib, Sa'îd, Kudsî, Abdî.

Giriş

İlk çağlardan beri yerleşim yeri olan Alâşehir; *Philedelphia*, *Neocaesarin* adlarıyla anılagelmiştir. “*Kardeş severlik*” anlamına gelen *Philedalphia* adını şehrin kurucusu olan Bergama Kralı I. Attalos vermiştir. Uzun süre bu adla anılan ilçede 17.yüzyılda çok yıkıcı bir deprem meydana gelmiş ve Roma İmparatoru Tiberius, *Philedelphia*’ya yardım etmiştir. İlçe halkı kralın bu yardımına duyduğu şükran borcu olarak kral adına bir tapınak yaptırmış ve Alâşehir’e “*Sezar’ın yeni kasabası*” manasına gelen Neocaesaria ismini vermiştir. Bu isim Alâşehir, Türklerin hâkimiyetine geçinceye kadar kullanılmıştır.¹

Malazgirt Zaferi’nden (1071) sonra Anadolu’ya yayılan Türkmen boylarından bir kısmı Alâşehir’e yerleşmiş, bu dönemde Selçuklularla Bizanslılar arasında Alâşehir sık sık el değiştirmiştir. Alâşehir’in tamamen Türklerin eline geçmesi Osmanlı döneminde gerçekleşmiştir. Osmanlı döneminde Osmanlı Beyliği’nin Anadolu’da Türk birliğini kurmasında en son ele geçen yerlerden biri Alâşehir’dir. Yıldırım Bayezid, Osmanlı toprakları arasında sıkışıp kalmış Alâşehir’i almak istemiş ve Alâşehir tekfuruna teslim olması için çağrıda bulunmuştur. Bu çağrıya mağrurane cevap veren Alâşehir tekfurunun bu tutumuna karşılık Yıldırım Bayezid Bizanslılardan aldığı askerlerle Alâşehir’e ilk hücumu yapmış ve kısa bir süre sonra 20 Aralık 1389’da ilçeyi ele geçirmiştir (Türkmen, 2017, 1-6).

Alâşehir’le ilgili bir beyte rastladığımız kaynaklardan biri ‘Muhtasar ve Manzum Tarih-i Osmanî’dir. Muhtasar ve Manzum Tarih-i Osmanî’nin bilinen tek nüshası, Topkapı Sarayı Müzesi Sultan Reşad Kitaplığı No: 576 kayıtlı olup yazmanın 3b numaralı varağında eserin “Nâzımı: Mehmed Cemil Kulları” ibaresi yer almaktadır. Biyografik kaynaklarda Mehmet Cemil hakkında bilgi bulunamamıştır. Eserin Sultan Reşad’a sunulduğu 3b varağında yazılıdır. Mehmet Cemil’in Osman Bey’den II. Osman’a kadar on altı Osmanlı padişahını anlattığı manzum eserinde Yıldırım Bayezid bölümünde Alâşehir’e yazılmış bir beyit de vardır.

Tırhala Yenişehir Alâşehir

Alındı idildi düşmenân kahr (Güzel, 2017, 26).

Fethin ardından Yıldırım Bayezid Alâşehir’e cami, mektep, hamam, hayrat gibi binalar inşa ettirmiştir. Şehrin civarında bulunan Türk aşiretlerinden birçoğu Alâşehir’e yerleşmiş, şehrin yerli halkını oluşturmuştur.

Alâşehir, Osmanlı idaresinde kesintisiz 531 sene kalmıştır. Kanûnî’nin hükümdarlığı zamanında Osmanlı, otuz eyalete bölünerek yönetilmiştir. Bu eyaletlerden biri Kütahya’dır ve Aydın, Saruhan (Manisa), Hüdavendigâr (Bursa), Kastamonu, Menteşe, Muğla, Bolu, Ankara, Çankırı, Afyon, Antalya, Isparta, Sultanönü ve Balıkesir sancakları Kütahya eyaletine bağlıdır. Alâşehir bu teşkilatlanmada Aydın’a bağlı bir yerleşim birimidir. 1811 yılında ise Aydın

¹ Detaylı bilgi için bkz. Korkusuz, 2019.

da eyalet merkezi olmuş ve Alaşehir 1922'ye kadar Aydın'a bağlı bir yer iken 1922'de Saruhan'a (Manisa) bağlanmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında 1920 Yunan işgaline uğrayan Alaşehir, Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasıyla 26 ay 11 günlük süren işgalden kurtularak tekrardan Türk hâkimiyetine girmiş ve Yunanlılar giderken Alaşehir'i yakıp yıkmıştır.²

Yıldırım Bayezid, Alaşehir'i ele geçirince *Philedelphia* olan ismini Alaşehir olarak değiştirmiştir. Türkmenler arasında ise *Alaşır* ve *Alaşar* deyişleri de kullanılmıştır. Bir rivayete göre ise, Toptepe mevkiine çıkan Yıldırım Bayezid "Ne âlâ şehir" demiş ve Yıldırım Bayezid'in bu sözüne istinaden ilçeye Alaşehir denilmiştir.

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme'sinde "Eski Alaşehir Kalesi'nin Özellikleri"* başlığı altında Alaşehir'e yönelik izlenimlerini vermiştir. Evliya Çelebi'ye göre Alaşehir, Aydın Bey Oğlu Sultan Yakup tarafından fethedilmiş, Osmanlı döneminde ise Yıldırım Han Alaşehir'i Osmanlı mülküne katmıştır. "78 köyü, 24 mahallesi, 2070 toprak örtülü eski tarz evi vardır. 24 caminin olduğu şehrin tam ortasında kiremitli ama gayet sanatlı Yıldırım Bayezid Han Camii vardır. Camideki medrese de Yıldırım Han'ındır. Faaliyette olan medrese, âlimlerin övdüğü dereceli medreselerdendir. Yine çarşı yakınında Sülün Muslu Paşa Camii ve şehrin en yüksek bayırında altı kubbeli Şeyh Sinan Hazretleri Cami vardır. Şeyh Sinan ve evlatları bu caminin bahçesindeki türbede medfûndur, türbeyi halkın her kesiminden insan ziyaret etmektedir. Diğer camiler Puslulu Camii ve Kadı Şeyh Camii'dir. Bunların dışında Alaşehir'de bir tekke, bir medrese, 16 mektep, 2 hamam, 9 han ve içinde 800 dükkânı olan çarşısı vardır. Haftada bir büyük pazar olunca köylerden toplanan tüccarlar gelip bu dükkânları açıp alışveriş ederler. Neftî boyası ve tabakhanesi meşhur olup 70 boyahane dükkânı vardır (Kahraman, 2011, 59).

Konumu, tarihî, doğal güzelliklerinin yanı sıra tarım ve ticaretin de geliştiği Alaşehir kimi zaman şairlerin şiirlerine konu olmuştur. İzzet mahlaslı şairin, Biladiyesi'nde yer verdiği şehirlerden biri de Alaşehir'dir.

Görmedi çeşm-i cihân böyle bir a'lâ şehri³

Hıfz-ı şâhî ile mahfûz ola her bir yanı (Kaplan, 2020, 479).

Alaşehir tarihten bu yana çeşitli dinlerin ve kültürlerin yaşandığı bir yerleşim yeri olmuştur. Öyle ki Yıldırım Bayezid şehri aldığı anda tapınağı yıktırmayıp karşısına cami yaptırmıştır. Böylesine köklü bir kültür ve medeniyetin olduğu şehirde sanatkâr yetişmemesi düşünülemez. Sözlü kültürün yanında Osmanlı'dan Cumhuriyete Alaşehir'de azımsanamayacak sayıda şair yetişmiştir. Osmanlı döneminde Alaşehir'in gerek önemli eyaletlere -Kütahya, Aydın, Saruhan- yakınlığı gerek sözü edilen eyaletlerin şehzade

² Detaylı bilgi için bkz. Türkmen, 2017.

³ Beyitte geçen "a'lâ şehri" ifadesi şehirlerin güzelliklerini nitelendirmede yaygın kullanımlardan biridir; ancak burada Alaşehir'in bizzat kendisi için kullanılmıştır. Bkz. "Şiirde geçen yerler şunlardır: Aden, Ahyolu, Akbaba, Akpınar, Akyar, Alaman, Alasonya, Alaşehir..." (Kaplan, 2020, 447).

yetiştiren merkezler olması nedeniyle sanatkârlar için uygun ortamın hazırlanmasında katkı sağlamıştır.

Çalışmamızda da ele alacağımız gibi biyografik kaynaklarda Alaşehirli olduğu belirtilen divan şairi vardır.

Tablo 1: Alaşehirli Divan Şairleri

Sıra	Şair /Mahlas	Yaşadığı Yüzyıl	Mesleği
1	Makâlî Mehmed Çelebi(hamâmcı-zâde)	16.yy	Kadı
2	Makâlî (Mustafa Beğ)	16.yy	Kadı
3	Kâdî	16. yy	Kadı
4	Zârî	16.yy?	Kâtip, müteveli, mühürdar
5	Kudsî	17.yy	Müderriş
6	Veysî	17.yy	Kadı
7	Abdî	18.yy ?	?
8	Sa'îd	18. yy	Müderriş, Müneccim-i Sâñf
9	Tâ'ib	18.yy	Hazinedar, Mütesellim

Yaptığımız araştırmalara göre kaynaklarda Alaşehirli olduğu söylenen dokuz divan şairi vardır. Bu şairlerden Veysî, Kâdî mahlaslı birer şair ve Makâlî mahlaslı iki şair bu çalışmadan önce yapılan çalışmalarda tanıtılıp haklarında bilgiler verilmiştir.⁴ Bu nedenle bu dört şair bu çalışmada kısaca tanıtılmış ve bu şairlerle ilgili diğer çalışmalarda olmayan bazı hususlara yer verilmiştir. Kaynaklarda kısıtlı bilgilerin olduğu Abdî, Kudsî, Tâ'ib, Zârî, Sa'îd,

⁴ Bu bağlamda en geniş çalışmayı Sadık Erdem yapmıştır. Erdem, iki ayrı makalede toplam 42 Manisalı şairi ele almıştır. Çalışmamızdaki Makâlî Mustafa Beğ, Makâlî (Hamamcı-zâde) ve Veysî dışındaki 6 şair Erdem'in çalışmasında yoktur. Bkz. Erdem, 2004, 74-108; Erdem, 2003, 191-215.

mahlaslı beş şair hakkında farklı kaynaklardan ulaştığımız tüm bilgiler ise bu çalışmada verilmeye çalışılmış ve eldeki bilgilerden hareketle şairler hakkında bazı tespitlerde bulunulmuştur.

1. Veysî

Alaşehir'de doğan ve asıl adı Üveys olan Veysî'nin kaynaklarda adı Üveys Çelebi ve Üveys b. Mehmed olarak geçmektedir. Mehmed adında Alaşehirli bir kadının oğlu olan Veysî'nin bazı kaynaklarda Veysî-i Üskübî olarak kaydedilmesi, uzun süre Üsküp'te çalışması ve Üsküp'e yerleşerek burada ölmesinden kaynaklanmaktadır (Çelebi 1941, I/738; Sâmî 1316, VI/4713). Alaşehirli şair Makâlî Mustafa Bey (ö.997/1589)'in kız kardeşinin oğludur. Alaşehir'de başladığı eğitimini, İstanbul'da Salih Molla Efendi (ö.996/1588)'nin yanında tamamlamış ve ondan mülâzemet almıştır (Gencay, 2009, 288).

Münşî ve şair olan Veysî, şiirlerinden çok nesriyle tanınmasına rağmen hemen hemen bütün şuara tezkirelerinde kendisine yer verilmiş ve adını duyurmuştur. Sanatlı nesrin en güzel örneklerini ortaya koyan Veysî, kendinden sonra sanatlı nesir yazan Nergisî gibi şairlere örnek olmuştur. Veysî'nin *Divan*, *Siyer-i Veysî*, *Hâbnâme*, *Münşe'ât*, *Hicviyye* gibi çok sayıda eseri vardır.

Veysî Divanı'nı Zehra Toska yüksek lisans tezi olarak günümüz harflerine aktarmış (1985), Fadıl Hoca ise *Divan*'ı çeşitli yönlerden tahlil etmiştir (2002). *Divan*'da iki naat, başta Sultan Murad olmak üzere çeşitli devlet adamlarına yazılmış 26 kaside, 61 gazel ve 10 civarı musammat vardır. Veysî'nin İstanbul'un ahvalini, idarecilerin yetersizliklerini, halkın yoksulluğunu dile getirdiği *İstanbul Kasidesi*, *Divan*'ında yoktur; ancak bu şiire bazı şiir mecmualarında rastlanılmıştır. Kaside, Günay Kut tarafından günümüz harflerine aktarılmıştır (1970, 169-178).

Veysî, edebiyatımızda daha çok nesirleriyle şöhret bulmasına rağmen şairliği de güçlü bir sanatçıdır. Nitekim Kınalızâde Hasan Çelebi Veysî'yi "*Medh ü senâya lâyık ve sezâ olan şuarâdandır.*" diye övmektedir.

Şair, *Divan*'ında çeşitli yerlerde şairliğini ve şiirini övmüştür:

Hürrem-i nazmda her beyt-i bülendüm Veysî

Kıblegâh-ı kalemidür şu'ara-yı Rûmun (Toska, 1985, 205).

Köhne resm-i kalem-i Veysî sihr-ârâdur

Taze tarz-ı suhan-ı nâdire sincân-ı 'Acem (Toska, 1985, 84).

Ben ilden saklamam eş'âr-ı rengin-safâ- bahşum

Eğer şimdi geleydi gösterürdüm şi'ri Selmâna (Toska, 1985, 95).

Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölge ve kazalarında şer'i vazifeler gören Veysî'nin en çok görev aldığı belki de en çok bulunmak istediği şehir Üsküp'tür. Üsküp, aynı zamanda Veysî'nin yedi kere atanıp azledildiği yerdir. Bazen görevinden azledilmesi veya görevinin başkasına verilmesi Veysî'yi derinden etkilemiştir. "Veysî'nin mansıbımız Tophaneli Salih namındaki kadıya verilmiş diye feryâdnâmeleri mecmualarda yer almıştır" (Toska, 1985, 21). *Divan*'da Veysî'nin bu türden bir üzüntüsünü dile getiren şiirler vardır:

Terk-i dünyâ itdi cân-ı mübtelâ şimden gerü
Kalmadı endişe-i zevk u safâ şimden gerü
İtmesün devlet benümle merhaba şimden gerü
Âhir oldı ömr çün geçdi hevâ şimden gerü
Neyleyem el virdüğün dünyâ bana şimden gerü (Toska, 1985, 188).

Veysî Divanı'nda şair Bâkî'nin ölümü üzerine (ö.1594) yazılmış bir beyit dikkat çekicidir:

Defn idüp Bâkîyi eşrâfî bugün İstanbul
Didiler Veysîye şimden gerü siz bâki olun (Toska, 1985, 228).

2. Kâdî

Divan edebiyatında kadılık mesleğini icra eden çok sayıda şair olmasına rağmen "Kâdî" mahlasını kullanan şair sayısı azdır. 14. yüzyıl şairi Kadı Burhanettin "Kadı" adıyla meşhur olmuşsa da şiirlerinde mahlas kullanmamıştır. Tezkirelerde ise kadı mahlaslı bir şaire rastlanılmamıştır.⁵

Bursalı Mehmet Tahir *Osmanlı Müellifleri* adlı eserinde "Alaşehir'de medfun Kâdî mahlaslı mürettep ârifâne divanı olan Alaşehirli Kadı Muhammed Efendi de bazı karinelere göre Yiğitbaşı şubesinde âşık ve ârif bir zattır." diyerek Alaşehirli Kâdî hakkında bilgi verip şiirlerinden iki beyit örnek vermiştir (M. Tahir 1972, C.1 226).

Nûş eden aşkın şarabın âb-ı kevser istemez
Bâğı vaslın seyreden firdevsi âlâdan geçer

Mâsivâyı **Kadiyâ** terk eyle yârin aşkına
Âşık-ı dîdâr olan dünyâ ve ukbâdan geçer (M. Tahir 1972, 1/226).

Kâdî'nin mensup olduğu Halvetiye tarikatının şeyhi Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin, Akhisar kazasına bağlı Marmara ismiyle söylenen nahiyedendir. Alâeddîn-i Uşşâkî'den bâtnî ilimleri tahsil ederek irşad hizmetiyle Manisa'ya gönderilmiştir. O tarihte İstanbul şeyhleri arasında ortaya çıkan bir meselenin halline memur edildiklerinden şahit olunan manevî kemâlâtından dolayı,

⁵ Köksal, 2013. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadi>

evvelce verilen Yiğitbaşı lakabı yeniden takılmıştır. Bundan sonra Manisa'ya dönüp eskisi gibi taliplerin irşadıyla meşgul olup, 1504'te vefat etmiş ve ismiyle anılan dergâhta medfundur (Dikici, 2018, 477; Erdem, 2004, 77-78).

Yiğitbaşı'nın ölüm tarihine bakarak Kâdî'nin 16. yüzyılda yaşadığını söylemek mümkündür. Kâdî'nin bilinen tek eseri *Divan*'dır. *Divan* iki ayrı araştırmacı tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.⁶ Bursalı Mehmed Tahir'in yukarıda verdiği gazel şairin *Divan*'ında da vardır. Kâdî, *Divan*'ında Alaşehirli olduğunu Halvetî tarikatına mensup olduğunu dile getirmiştir:

Bana **Alaşehirli** Hakk Aydın ilin itmiş vatan

Halvetîyem mahlasım Kâdî Muhammed adımız (Aydın, 2009, 453).

Şairin vefat tarihi belli değildir; ancak *Divan*'ındaki bir beyitte onun kırk yaşında hâlâ hayatta olduğunu anlamak mümkündür:

Çihil sâl içre başımdan geçen ahvâl çok sandım

Nazar kıldım hakikatde hemân bir an imiş bildim (Aydın, 2009, 454).

Kâdî'nin şiirlerine mecmualarda da rastlanılmaktadır. Kâdî'nin *Pervane Bey Mecmuası*'nda bir nazire gazeli vardır. Bu gazel, on altıncı yüzyılda yaşayan Hâşimî-i Acem'in zemin şiirine yazılmıştır ve *Kâdî Divanı*'nda da mevcuttur.⁷

Baş koşanlar heves-i zülf-i perîşânlar ile

Vâdî-i gamda yürür bî-ser ü sâ mânlar ile (Gıynaş, 2017, 2198).

Aynı gazel Edirneli Nazmî'nin *Mecmau'n-Nezâir*'de (Köksal, 2017, 1454) de vardır. Kâdî'nin *Divanı*nda yer alan bir gazelin önemli mecmualara girmesi onun döneminde tanınan bir şair olduğunu göstermektedir.

Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde Alaşehir'i ele aldığı bölümde Kadî Şeyh Camii'ni de saymıştır (Kahraman, 2011, 59). Yaptığımız ziyarette caminin depremlerde zarar gördüğü için yıkıldığı ve 1987 yılında yeniden inşa edildiği bilgisine ulaşılmıştır.

⁶ bk. Aydın, 2002; Kayalar, 2002.

⁷ bk.Köksal, 2013. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadi>

Fotoğraf 1: Kadı Şeyh Camii

Caminin bahçesine Kadı Muhammed adına sonradan bir türbe yaptırılmış ve önündeki tabelada *Kâdî Divanı*'nı çalışan ve aynı zamanda Kâdî'nin hayatı ve edebi kişiliği üzerine makale yazan Haluk Aydın'ın makalesinden⁸ seçilen bazı bilgilere yer verilmiştir.

Bursalı Mehmed Tahir, Kâdî için "*Alaşehir'de medfûn*" ifadesini kullanmıştır; fakat şairin mezarının nerede olduğu şu ana kadar tespit edilememiştir.

Fotoğraf 2: Kadı Şeyh Türbesi

Kadı Şeyh Camii'nin yakınlarında Şeyh Sinan Camii ve Türbesi bulunmaktadır. Depremlerde zarar görmeyen bu cami ve türbe tarihî dokusunu hâlâ korumaktadır. Şeyh Sinan Camii ve Türbesi Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'sinde Kadı Şeyh Camii'nin hemen öncesinde sayılan camiler arasındadır. Evliya Çelebi, Şeyh Sinan ve evlatlarının bu caminin bahçesinde

⁸ bk. Aydın, 2009, 450-460.

medfûn olduğunu ve her kesimden insanın camiye ve türbeyi ziyarete geldiğini dile getirmektedir (Kahraman, 2011, 59). Günümüzde de Yıldırım Beyazıt Cami, Şeyh Sinan Cami ve Kadı Şeyh Cami Alaşehir’de sık sık ziyaret edilen camilerdendir. Şeyh Sinan Camii’nde olduğu gibi caminin bahçesine caminin emektarının defnedilmesi Kâdî’nin mezarının da Kadı Şeyh Camii bahçesinde olabileceğinin uzak bir ihtimal olmadığını göstermektedir.

3. Makâlî Mehmed Çelebi

Kaynaklarda Makâlî mahlasını kullanan Alaşehirli iki divan şairine rastlanılmaktadır. Bunlardan biri “Hammâmcızâde” sanıyla tanınmıştır. Asıl adı Mehmed Çelebi’dir. Alaşehir’de doğan Makâlî, Kanûnî ve II. Selim dönemi şairlerindedir. Arapzâde’den mülazım olan Makâlî; kadılık vazifesinde bulunmuş ve 1584 senesinde vefat etmiştir (Yuvacı, 2014, 310, İsen, 2017, 269; Solmaz, 2018, 276-277).

Ahdî; Makâlî’yi gece gündüz ilimle meşgul olan, hüner sahibi, ince manalı ve hoş sözler söyleyen atasözleri ve deyimleri kullanmayı seven bir şair olarak tanıtmıştır (Solmaz, 2018, 276).

4. Makâlî Mustafa Bey

Alaşehirli iki Makâlî’den biridir. *Künhü’l-Ahbâr*’da Makâlî mahlasını kullanan iki şairin Âlî tarafından bir mecliste bir araya getirildiği, birinin okuduğu şiire diğerrinin sahip çıktığı anlatılır. Asıl adı Mustafa olup “Kör Makâlî” de denilmiştir. Turak Çelebi’nin bölüğünde günlük beş akçe karşılığı görev yapmıştır. 1588-1589’da vefat etmiştir. (Yuvacı, 2014, 310; İsen, 2017, 270-271; Solmaz, 2018, 276-277).

Riyâzî; *Riyâzü’s-şuarâ*’da Makâlî’nin *Divan*’ı olduğunu ve *Divan*’ından seçtiğini söylediği dördü Türkçe biri Farsça 5 şiire eserinde yer vermiştir (Açıkgöz, 2017, 300). Söz konusu *Divan*’a henüz ulaşamamıştır. Makâlî mahlasıyla yazılmış şiirlere mecmualarda sık sık rastlanmaktadır. Fatih Koyuncu, bir makalesinde *Divan*’ı olduğu söylenen Makâlî Mustafa Bey’in mecmualarda karşılaşılan şiirlerinin bazılarını yayımlamıştır.⁹

5. Abdî

Şu’ârâ tezkirelerinde Abdî mahlaslı birden çok şair vardır. Bu şairlerin bazılarının biyografilerinde nereli olduğuyula ilgili bilgiler mevcuttur. Alaşehirli Abdî mahlaslı bir şaire ise rastlanılmamıştır; ancak Sadettin Nuzhet Ergun *Türk Şairleri* adlı eserinde Abdî mahlasını kullanan 25 şaire yer vermiştir. Alaşehirli Abdî bu kişilerden biridir. Ergun, 18. yüzyıl şairlerinin şiirlerinin olduğu bir mecmuada Alaşehirli Abdî başlığıyla bir gazelin olduğunu belirtmiş ve söz konusu gazeli aktararak Abdî’nin tasavvufa mütemayil 18. yüzyıl şairlerinden olabileceğini ifade etmiştir.

⁹ Detaylı bilgi için bk. Koyuncu, 2011, 303-324.

6. Kudsî (?-ö.1718)

Kaynaklarda Kudsî mahlasını kullanan birden fazla şairin biyografisi vardır. Bunlardan biri Alaşehirli Kudsî'dir ve Kudsî hakkında bilgi veren kaynaklardan biri Tuhfe-i Nâilî'dir. M. Nâil Tumân, Kudsî maddesinde *Mecelle, Sâlim Tezkiresi, Osmanlı Müellifleri, Vekâyi'u'l-Fuzalâ Şakâyık* zeylini kaynak olarak göstermiştir (2001, 826).

Vekâyi'u'l-Fuzalâ'da asıl adının Abdullah olup babasının Alaşehirli Nürullâh-zâde Mustafâ Efendi olduğu belirtilmiştir. Abdullah Efendi mülazemet aldıktan sonra Hızır Çelebi Medresesi (1086/1675), İskender Paşa Medresesi'nde (1091/1680) görev yapar. Osmanlı coğrafyasının değişik şehirlerinde (Bosna, Mekke, Cürce, Menemen, Foça) görev yapan Abdullah Efendi, Edirne'deyken (1113/1701) Şaban ayında şirpençe hastalığından vefat etmiştir. Edirne'de bulunan Taşlık Camii haziresine defn olunmuştur (Ekinci, 2018, 2174-2175).

Kudsî'nin *Salim Tezkiresi*'ne göre asıl adı Abdullah'tır. Alaşehir'de doğmuştur. Medrese eğitimi alan Kudsî Sahn müderrisi iken Edirne'ye misafirliğe gitmiş ve Ramazan ayına denk gelen 1718 yılının Ağustos ayında vefat etmiştir. Sâlim, Kudsî'nin bir beytine yer vermiştir.

Nakş-ı şî're çalışup nâmumuzu ey **Kudsî**

Sözün hâme ile şâ'ir-i zer-dûz idelüm (İnce, 2018, 377).

Kudsî'nin kaynaklara göre *Tercüme-i Durûb-ı Emsâl-i Arabiyye, Tercüme-i Tibrü'l-Mesbûk fimâ Yahtâcüne İleyhi'l-Mülûk, Tercüme-i el-Berkü'l-Yemâni fi'l-Fethi'l-Osmanî* adlı Arapça'dan tercüme üç eseri vardır. Üç eserinde de Sultan III. Ahmet'i metheden ve eserlerini ona sunan şairin III. Ahmet tarafından himaye edilip edilmediğiyle ilgili bir bilgi yoktur.¹¹ Ancak biyografik kaynaklarda kendisine pek az yer verilmesine bakılırsa şairin yaşadığı dönemde çok meşhur olmayan bir şair olduğunu söylemek mümkündür. Kudsî'nin Arapça'dan tercüme bu üç eseri kendisi hakkında bilgi veren kaynaklarda Arapçasının iyi olduğu görüşünü doğrulamaktadır.

Kaynaklarda bir *Divançe*'sinin de olduğu söylenen Kudsî'nin bu eserinin bir nüshasına henüz rastlanılmamıştır. Kaynaklarda şu ana kadar bir gazeline rastlanılmıştır. *Salim Tezkiresi*'nde bir gazelinin makta beyti verilmiştir:

Tâb-ı zülfünle dili şem'-i şeb-efrûz idelüm

Çıkarup subha şebi 'işret-i nev-rûz idelüm (İnce, 2018, 377).

7. Sa'îd

Tuhfe-i Naili'de; Mehmed Sa'îd Efendi Alaşehirli müderris ve müneccim-i sâni olarak tanıtılmıştır (Odabaşı, 2009, 363). Öğrenimini Alaşehir'de tamamladıktan sonra takvim hazırlamak, savaş, düğün, doğum gibi önemli addedilen olaylarla ilgili kutlu saati belirlemekle görevli "müneccim-i sâni"

¹¹ Detaylı bilgi için bk. Rabbaa, 2013, 25-27.

görevine getirilmiştir (Erdem 1994, 162; Akbayar 1996: 1445). Müderris ve münecim-i sâni olduğu söylenen Sa'îd 1748'de vefat etmiştir (Odabaşı, 2009, 363). Râmiz, onun değerli bir müderris, şiir ve inşa hâkim bir şair olduğunu söyler (Erdem 1994, 162). Ulaştığımız kaynaklarda şiirinden bir örneğe yer verilmemiştir.

8. Ta'îb

*Salim Tezkiresi'*nde Ta'îb mahlaslı 5 şairin biyografisine yer verilmiştir. Bunlardan biri Alaşehirli Ta'îb'dir. *Salim Tezkiresi'*ne göre Ta'îb; Aydın vilayetine bağlı Alaşehir kasabasında doğdu. Asıl adı Mustafa'dır ve Alaşehirli Ali Nakşibendî'nin oğludur. Fıkıh ve kelâmda mahir olan Ta'îb, İstanbul'a giderek Seydîzâde Ahmed Paşa-zâde Mehmed Paşa'ya intisab etti. Paşa'nın teveccühünü kazanan Ta'îb Paşa'nın hazinedarı oldu. Seydîzâde Mehmed Paşa vefat edince onu kethüdası olan Osman Paşa'ya intisap etti. Osman Paşa, Tire vali olunca Ta'îb'i Tire mütesellemi yaptı. Osman Paşa vefat edince Ta'îb Paşa'nın ölümüne Arapça bir kıt'a kaleme almıştır:

Ra'allâhu eyyâme's-sürûri fe-innehâ

Temürrü serî'âtin ke-merri's-sehâbi

Ene uhsî fi-ke'n-nücûme ve lâkin

Li-gumûmi'z-zamâni lestü bi-muhsî¹²

Ta'îb'in acımasız hicivleri vardır. Mesnevi yazmada kabiliyetli olsa da mesnevi yazmadı. Bu kıt'ası meşhurdur:

Dil-i âşîka cefâdan gele rûy-ı yâre düşmez

Gül-i terden âh u şekve dehen-i hezâra düşmez

Ser-i kûy-ı yâre uğra dil-i zârdan haber ver

Dime ey sabâ güzârım benim ol diyâre düşmez

Rivâyete göre Hüseyin Efendi Şam kadısı olup Şam'a gidince Ta'îb, Hüseyin Efendi'nin ayrılığa dayanamamış ve üzüntüsünden İstanbul'u terk edip Şam'a gitmiştir. İçindeki bulunduğu bu durumu bu kıt'a ile dile getirmiştir:

Sorarsa hâl-i dil-i zâr-ı Tâibi yârân

Netîce âteş-i hicrân ile işi bitdi

¹² "Tanrı, o sevinçli günleri gözet sin; çünkü onlar, bulutun geçtiği gibi hızla geçerler. Ben sende yıldızları sayıyorum; ama zamanın üzüntülerini sayıcı değilim."

Olup fütâdesi bir şûh-ı fitne-engîzün

Hevâ-yı zülfi ile azm-i Şâm idüp gitdi (İnce, 2018, 150-151).

9. Zârî

Biyografik kaynaklarda birden fazla Zârî mahlaslı şairin biyografisi vardır. Âşık Çelebi, bildiği üç Zârî'nin olduğunu dile getirmiş ve bu şairlerden birinin Alaşehirli Abdurrahman Çelebi olduğunu söylemiştir. Âşık Çelebi'ye göre Zârî İbrahim Paşa'nın arpa kâtibi iken sonradan divan kâtibi olmuştur. Vefat vaktinde Basra'da defterdardır. Âşık Çelebi şairin şiirlerinden örnek vermemekle beraber şiirde pek iyi olmadığını dile getirmiştir (Kılıç, 2018, 248). *Tuhfe-i Naili*'de de Âşık Çelebi kaynak gösterilerek Zârî mahlaslı şairlerden biri Alaşehirli olarak tanıtılmıştır (Odabaşı, 2009, 293).

Ahdî, *Gülşen-i Şuâra*'da Zârî'nin adının Ali olduğunu fakih namıyla tanıdığını babasının görev yeri Seydişehir'de doğduğunu ifade etmektedir. Yine Ahdî'ye göre Zârî'nin dayısı Yenişehir Sancakbeyi Gülzâde Mehmed Çelebi'dir. Dayısıyla birlikte İstanbul'a giden Zârî, reis-i küttâb olan Abdurrahman Efendi'den ders almıştır. Sultan Selim'in lalası Vezir Mustafa Paşa'nın önce divan kâtibi, daha sonra Paşa'yla birlikte Şam'a gidip onun mühürdarı olmuştur. Rıdvan Paşa'nın divan kâtibi olarak gittiği Basra'da vefat etmiştir. Orada medfûndur, ölüm tarihi belli değildir. Döneminin ünlü fakihlerindedir. Şiir ve inşa hâkimdir, şiirleri beğenilmektedir. Ahdî, şairin üç farklı şiirinden birer beyit örneği vermiştir.

Katlûme tîr-i müjenle çünki tedbîr eyledün

Yâ niçün ey kaşî yâ hayr işi te'hîr eyledün

*

Gönlünü döndürdiler bezm-i gamunda sâgarun

Başına çökdi o kan ayaklunun yir yir habâb

*

Girmez kulağına o mehün itdüğün figân

Yaşun irerse Zârî göge âh u zâr ile (Solmaz, 2018, 173-174).

Sonuç

Biyografik kaynaklarda Alaşehirli olarak tanıtılan ve şiirlerinden örnekler verilen Divan şairleri vardır. Bu çalışmada; Alaşehirli olduğu söylenen Veysî, Makâlî (2), Kâdî, Zârî, Tâ'ib, Sa'îd, Kudsî, Abdî mahlaslı 9 şair ele alınmıştır.

Alaşehirli olduğu söylenen, tezkirelerde, birçok kaynakta biyografisine ve eserlerine yer verilen şairlerden en önde geleni Veysî'dir. Şair ve münşî olan Veysî süslü nesrin edebiyatımızdaki en önemli temsilcilerinden biridir. Uzun süre Üsküp'te kadılık yapmıştır. Divan'ı ve nesir türünde eserleri olan şairin eserleri birçok çalışmaya konu olmuştur.

Tezkirelerde Kâdî mahlaslı bir şaire rastlanılmamıştır; ancak Bursalı Mehmet Tahir'in eserinde Kâdî mahlaslı bir şairin biyografisi vardır. Kâdî'nin müntesip olduğu Halvetiye tarikatının şeyhi Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin'in ölüm tarihine (1504) ve Kâdî'nin Pervane Bey Mecmuası'ndaki Hâşimî-i Acem'in zemin şiirine yazdığı şiire bakılarak Kâdî'nin on altıncı yüzyıl Divan şairlerinden olduğunu söylemek mümkündür. Alaşehir'deki camilerden biri Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesi*'nde adı geçen Kadı Şeyh Camii'dir. Depremlerde tahrip olan caminin yerine yenisi yapılmış avlusuna da Kâdî Muhammed adına sonradan bir türbe inşâ ettirilmiştir. Kaynaklarda "Alaşehir'de medfun" olduğu yazan Kâdî'nin mezarının kesin olarak nerede olduğu belli değildir. 16. yüzyılın önde gelen mecmularında şiirlerine rastlanan Kâdî'nin her ne kadar tezkirelere girmese de kısmen tanınan bir şair olduğu söylenilebilir.

Kaynaklarda Alaşehirli olduğu söylenen ve Makâlî mahlasını kullanan iki şair vardır. İki şair de 16. yüzyılda yaşamıştır. Bunlardan biri "Hamamcızâde" sanıyla tanınan Makâlî Mehmed Çelebi'dir. Diğeri ise "Kör Makâlî" de denilen Makâlî Mustafa Bey'dir. Kaynaklarda Makâlî Mustafa Bey'in *Divan*'ı da olduğu söylenmektedir; ancak *Divan*'a henüz ulaşmamıştır. Tezkirelerde iki şairin de şiirlerinden örnekler verilmiştir. Ayrıca birçok mecmuada Makâlî mahlasıyla yazılmış şiirler vardır. Aynı şehirden aynı mahlası kullanan ve aynı yüzyılda yaşayan iki şairin çıkması az rastlanan bir durumdur. Bu durum iki şairin şiirini ayırtırmayı zorlaştırmaktadır.

Tezkirelerde Abdî mahlaslı birden çok şair vardır. Bu şairlerin biyografilerinde Alaşehir ibaresine rastlanılmamıştır. Sadettin Nüzhet Ergun ise Türk Şairleri isimli eserinde "Alaşehirizâde Abdî" başlığıyla bir şaire ve şiirine yer vermiştir. Ergun, Abdî'ye 18. yüzyıl şairlerinin şiirlerinin bulunduğu bir mecmuada rastladığını bildirmiş ve mecmuadan aldığı gazeli aktarmıştır. Bir başka "Alaşehirizâde" ifadesine Manisa merkezde bulunan Hafsa Sultan Hamamı'nın kitabesinde rastlanılmıştır. Kitabede hamamın yapılış tarihine "Alaşehirizâde" nin söylediği bir Arapça tarih kıtası vardır. Hamamın yapılış tarihine bakıldığında burada ismi geçen "Alaşehirizâde"nin 16.yüzyılda yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda "Alaşehirizâde" ifadesini kullanan iki farklı şair ortaya çıkmaktadır.

Tezkirelerde Zârî mahlaslı birden çok şair vardır. Bu şairlerden biri Âşık Çelebi'nin *Tezkire*'sinde Alaşehirli olarak tanıtılmıştır. Âşık Çelebi, kısa bir biyografisini verdiği Zârî'nin şiirinden örnek vermemiş ve şiirinin pek iyi olmadığını dile getirmiştir. Âşık Çelebi'ye göre Alaşehirli olan Zârî, Ahdî'nin *Tezkiresi*'nde Seydişehirli olarak verilmiştir. Ahdî, Zârî'nin uzunca bir biyografisine ve üç şiirinden birer beyit örneğine yer vermiş; şairin şiir ve inşaya hâkim olduğunu ve şiirlerinin beğenildiğini ifade etmiştir. Tezkirelerdeki bu iki farklı görüş Zârî'nin nereli olduğuyla ilgili soru işaretleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda Zârî'nin Alaşehirli olduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir.

Tezkirelerde birden fazla Tâ'ib mahlaslı şair vardır. Bunlardan biri Alaşehirli'dir. Tâ'ib'in *Salim Tezkiresi*'nde uzunca bir biyografisine ve şiirlerinden üç kıt'asına yer verilmiştir. Bu kıt'alardan biri Arapça'dır.

Tezkirelerdeki birden fazla Sa'îd mahlaslı şairlerden biri Alaşehirli'dir. Kaynaklarda Sa'îd'in nüneccim-i sâ'nî olduğu, şiir ve inşada kabiliyetli olduğu dile getirilmektedir. Şairin şiirinden bir örnek ise verilmemiştir.

Tezkirelerde Kudsî mahlaslı birden fazla şairden sadece biri Alaşehirli olarak tanıtılmıştır. *Salim Tezkiresi*'nin yanı sıra Şeyhi'nin Şakayık-ı Numaniye zeylinde biyografisi yer alan Kudsî'nin üçü Arapça'dan tercüme biri *Divançe* olmak üzere dört eserinin olduğu söylenmektedir. Fakat üç eseri eldeyen *Divançe*'sine henüz ulaşılammıştır. Kaynaklarda bir gazeline yer verilmiştir. Mecmualarda Kudsî mahlaslı birçok şiire rastlanılmakla beraber birden fazla Kudsî mahlaslı şair olmasından dolayı bu şiirlerin hangi şaire ait olduğunu tespit etmek oldukça zordur.

Kaynaklarda toplamda 9 şairin Alaşehirli kaydedilmesi Alaşehir ölçeğinde düşünüldüğünde azımsanmayacak bir sayıdır. Söz konusu şairlerin eserlerine, şiirlerinden örneklerle veya şairlikleri ile değerlendirmelere ulaşmak bizi bu şairlerin bir yerlerde tespit edilmeyi bekleyen şiirlerinin ve eserlerinin olduğu gerçeğine götürmektedir. Aynı mahlası kullanan şairlerin olması işi zorlaştırır da bu alanda yapılacak her çalışmanın şehirlerin edebî muhitinin ve portresinin ortaya konulmasına katkı sağlayacağı muhakkaktır. Alaşehir'in geçmiş dönemlerdeki tarihini, kültür ve sanatını ortaya çıkarmayı hedefleyen çalışma, yapılacak yeni araştırmalarla zenginleşecektir.

Kaynakça

- Açıkgöz, Namık. *Riyâzî Muhammed Efendi Tezkiretü's-Şu'arâ*. Ankara: KTB Yayınları, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>.
- Akbayar, Nuri (hzl.). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Aydın, Haluk. "Alaşehirli Kadı Muhammed, Hayatı ve Edebî Kişiliği". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/21 (2009), 450-460.
- Aydın, Haluk. *Alaşehirli Kadı Muhammed Divanı (İnceleme, Tenkitli Metin, Dizin)*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Bursalı M. Tahir Efendi. *Osmanlı Müellifleri*. (Hzl. A. Fikri Yavuz-İsmail Özen), C.1, İstanbul: Yaylacık Matbaası, 1972.
- Dikici, Recep. "Şehzâde II. Mehmed'in İlme Katkısı ve Osmanlı Dönemi Manisalı Âlimler". *Geçmişten Günümüze Manisa Şehzade II. Mehmed ve Manisa Tarihi- Kültürü-Ekonomisi*. ed. Muzaffer Tepekaya-Zafer Atar. Cilt I/473-490. İstanbul: Manisa Celal Bayar Üniv. Yayınları, 2018.

- Korkusuz, Günnur. *Alaşehir Yöresi Doğum Gelenekleri ve Çocuk Folkloru Ürünleri*. Uşak: Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Koyuncu, Fatih. "Alaşehirli Makâlî Mustafa Bey ve Mecmualardaki Bazı Şiirleri". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi Mahmut Kaplan Armağan Sayısı 9/2* (2011), 303-324.
- Köksal, Mehmet Fatih. "Kâdî". *TEİS*, 2013, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/kadi_
- Köksal, Mehmet Fatih. *Edirneli Nazmî Mecma'ı'n-Nezâ'ir (İnceleme-Metin)*. Ankara: KTB Yayınları, 2017. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56057,mecmaun-nezair-edirneli-nazmi-pdf.pdf?0>.
- Kut, Günay. "Veysî'nin Divanında Bulunmayan Bir Kasidesi Üzerine". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 18 (1970), 169-178.
- Mehmed Süreyya (1308-15/1890-97). *Sicill-i Osmânî*. C II, İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Odabaşı, Mihrican. *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva 1. cilt , s. 234-467*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Rabbaa, Rababa. *Abdullah Kudsî ve Tercüme-i Durûb-ı Emsâl-i Arabiyye'si*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Sâmî, Şemsettin. *Kâmûsu'l-a'lâm*. C 6. İstanbul: 1316.
- Solmaz, Süleyman. *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*. Ankara: KTB Yayınları, 2018. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56733,ahdi-gulsen-i-suarapdf.pdf?0_
- Toska, Zehra. *Veysî: Divanı, Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1985.
- Türkmen, Osman. *Alaşehir Yöresindeki Efsane ve Memoratlar*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tezli Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Yuvacı, Bünyamin. *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhtevâ (II. Cilt, s. 735-999)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Zavotçu, Gencay. *Rıza Tezkiresi*. İstanbul: Sahaflar Yayınları, 2009.